

Ruotsi palaa, vai palaako sittenkään? Ruotsin yhteiskuntarakenteen muutos 1980-luvulta eteenpäin

Göran Therborn: Kadotettu kansankoti – Kuinka pääoma kaappasi Ruotsin. Tampere: Vastapaino, 2019, 176 s. ISBN 978-951-768-736-2

Kadotettu kansankoti on Cambridgen yliopiston sosiologian

emeritusprofessorin ja luokkatutkijan Göran Therbornin uusin teos, joka kuvaa Ruotsin hyvinvointivaltion muutosta varsin värikkäällä otteella. Jo pelkkä otsikko vetää vertoja epäviralliselle esiosalleen *Eriarvoisuus tappaa*. Raflaava ote ei jää tähän, vaan jo esipuheessaan Therborn asemoi itsensä marxilaiseksi ja sosialistiksi. Tämä osaltaan pohjustaa kirjan tarinankerrontaa. Näkökulma ei sinänsä ole yllättävä, sillä Therborn on kirjoittanut jo aiemmin marxilaisesta ja radikaalista teoriasta (*From Marxism to Post-Marxism?*, Verso 2008). Uusimman teoksensa Therborn rajaa 2010-luvun Ruotsiin. Hän tarkastelee taloudellista eriarvoisuutta, joka rakentuu ruotsalaisen hyvinvointivaltion kehityskaaren historian ylle. Therborn rakentaa näkökulmansa apokalyptiseen sävyyn, ”hyvinvointivaltion nousun ja tuhon” ympärille. Kirja katsoo tehtäväkseen kuvata sen taustalla olevia poliittisia päätöksiä ja eri päätöksiin vaikuttaneita järjestöjä. Tyyllillisesti kerronta on etenkin alkupuolella jylhää, sillä vahva ja näkemyksellinen ote yhteiskunnan tasa-arvosta kulkee koko teoksen mitalta. Jylhää tai ei, puheet jäävät puheeksi, sillä valitettavasti kirja ei tarjoa vastauksia tai edes ehdotelmia eriarvoisuuksien ratkomiseksi.

Teoksessa on keskiössä kuvaus 2010-luvun Ruotsista osana uutta luokkayhteiskuntaa. Ther-

born muovailee uuden luokan käsitteen teknologian kautta: hän kutsuu uutta luokkajärjestelmää digitaaliseksi sääty-yhteiskunnaksi. Uuden sääty-yhteiskunnan aamunkoitto koettiin 1980-luvun murroksessa, jolloin ruotsalainen yhteiskunta joutui reagoimaan ja sopeutumaan maailmantalouden kriisiin ja elinkeinorakenteen muutokseen. Keskeisimmäksi taustatekijäksi paikallistuu kapitalismin finansialisaatio.

Teoksen vahvin puoli on Therbornin eittämättä laaja tuntemus ruotsalaisen yhteiskuntajärjestelmän historiasta ja talouspolitiikan kytköksistä yksityiseen sektoriin. Nämä muutokset kytkeytyvät hänen uuteen luokkateoriaansa, jonka mukaan taloudelliset kriisit ja pääomatalouden nousu heikensivät työväenluokan ja työväenliikkeen rakenteellista asemaa. Therborn väittää, että sosiaalidemokraattiset taloustieteilijät sekä työnantajyhdistykset pitivät hyvinvointivaltiota ongelmallisena ja kokivat suurta tarvetta elinkeinoelämää myötäileville politiikkamuutoksille. Therborn kuvaa näiden kahden ryhmän käyttäneen yllä mainittuja taloudellisia muutoksia sekä kriisejä ideologisesti ja poliittisesti hyväkseen hyökätäkseen hyvinvointivaltiota ja tasa-arvoista yhteiskuntaa kohtaan. Keskustelu kirjassa pyörii pääasiallisesti rakentei-

den, pääoman, palkansaajien ja vallanpitäjien suhteiden rapistumisen ympärillä. Tähän argumenttiin kytkeytyy myös kirjan suurin kompastuskivi, sillä Therborn ei malta erottaa omaa henkilökohtaista näkemystään argumentoinnista.

Heti alusta asti on selvää, että kiistatta *Kadotettu kansakoti* pitää sisällään – sekavuudettaan huolimatta – selkeän puolalaisen langan, jonka ympärille Therborn onnistuu kutomaan henkilökohtaiset ajatuksensa. Tästä huolimatta argumentin tueksi esitettävä evidenssi on sangen laihaa ja keskeinen viesti tuntuu hukkuvan poliittisen päätöksen sekaan. Therborn puhuu dramatiikan keinoin, etenkin kirjan esipuheessa ja alkuluvuissa: eriarvoisuuden kasvu kuvataan jyrkäksi, mahdollisuuksien tasa-arvo on romuttunut, työväenluokkaa kohtaa ahdinko ja nöyryytys. Uusliberalismin korttia heilutellaan varsin ahkeraan, ja tämän perusteella rakennetaan ajatus superrikkaiden ja pääoman tuomasta korruptiosta. Valitettavasti jännitettä (ja ajoittain jopa salaliittoa) rakentavat sanat eivät tunnu saavan koskaan tarvittavaa tukea. Tueksi toki marssitetaan hyvinkin laaja prosenttilukujen kirjo, mutta ilmiöiden syy-seuraussuhteet jäävät kertomatta. Therborn yrittää kovasti myydä ajatusta uudesta luokasta ja ruotsalai-

sen yhteiskunnan korruptiosta, mutta hän ei useinkaan aktualisoi näitä vahvoihin empiirisiin esimerkeihin. Argumentointi perustuu enemmän luottamukselle siitä, että kirjoittaja on oikeassa, kuin tieteellisille lähdeviitteille. Paikoitellen kirjan alkupuoli on sekavaa luettavaa, mutta kerronta ryhdistäytyy hieman alkukankeuden jälkeen.

Alkua seuraavissa luvuissa palataan tiukemmin aiheen äärelle ja mukaan tulee konkretiaa. Therborn esittää pääoman ja työvoiman välisen luokkajaon muodostavan pohjan moderneille kapitalistisille yhteiskunnille. Tämä luokkajako muodostaa hänen mukaansa sellaisen yhteiskunnallisen valtasuhteen ihmisten välille, jossa työn ja pääoman suhteellinen etäisyys vaikuttavat osaltaan politiikkaan ja lainsäädäntöön. Tästä johtuen pääoman osuus vaikuttaa Therbornin mukaan myös mahdollisuuksien tasaarvoon.

Therborn kuvaa toisessa ja kolmannessa luvussa yhteiskunnan rakennemuutosta niin historiallisen kehityksen kuin prosenttijakaumien kautta. Uudet luokat edustavat varsin tuttua kolmijakoa työväenluokkaan, keskiluokkaan ja porvaristoon, joskin erot löytävät luokkien sisäisistä rakenteista. Luokkien välisiä eroja hän havainnollistaa esimerkiksi

si koulutuseroilla. Ehkä pistävin esimerkki löytyy terveyseroista, joita hän lähestyy elinkaartulojen näkökulmasta ja nostaa esille hyviä kysymyksiä terveyshuoltojärjestelmän kattavuudesta. Kun kerronta saa etäisyyttä politiikasta, nousee teoksen antoisin osuus pinnalle. Kirjassa parasta on Therbornin vankka substanssiosaaminen, joka näkyy Ruotsin kentän tuntemuksessa mutta myös eriarvoisuuden teorian ja historian hallinnassa. Hän kuljettaa Ruotsin talouspolitiikan kaarta osaavasti pitäen kirjan keskustelutietä, 1980-lukua, jatkuvasti mukana. Vielä kun mukana olisi vakuuttavampi vastaus siihen, mikä muutoksessa on oikeasti katastrofaalista, varsinkin kun narratiivi välttelee pohtimasta objektiivisesti Ruotsin asemaa maailman hyvinvoivimpana valtiona.

Ongelmaksi ei muodostu niinkään substanssi vaan sen soveltaminen. Therbornilla on paha tapa kasata toisistaan irrallisia väitteitä yhteen ja esittää niitä todisteena yhteiskunnan huonontuvasta tilasta. Selkeää syy-seuraussuhdetta väitteiden välillä hän ei osoita. Esimerkiksi pääomatuloista johtuvaa tulojen ja varallisuuden eriarvoisuutta havainnollistetaan vertailemalla keskituloisia ja pelialan IT-miljonäärejä. Täysin avoimeksi jää kuitenkin kysymys siitä, miksi tällä on

käytännön merkitystä. Argumentointi ei toimi, jos ei samalla käsitellä sitä, miksi nämä taloudelliset ja varallisuuden erot aiheuttavat eriarvoisuuden kasvua negatiivisessa mielessä. Toki Therborn kuvailee ryhmi- en välisiä ja ajan yli kasvaneita eroja melko hyvin, joskin turhan raflaavin sanankäantein, mutta koskaan ei päästä pintaa syvemmälle. Lukijalle jää aina avoimeksi, miksi muuttunut jako aiheuttaa pahoinvointia, vaikka absoluuttisesti mitattuna kaikilla menisi varsin hyvin, tuloluokista riippumatta. Eriarvoisuuden kovaa ydintä ei oikeastaan avata, vaan se on kategorisesti pahasta. Pääargumentteja hämmentääkin vankka moralistinen asenne, joka osaltaan laimentaa väitteiden tehoa.

Kirjan markkinoinnissa mainitaan, että se kuvaa digitalisoituvaa sääty-yhteiskuntaa ja ehdottaa, mitä tarvitaan kehityksen suunnan muuttamiseksi. Jälkimmäistä kirja ei tarjoa. Tiivistykseksi voidaan todeta, etenkin näin taloudellisen eriarvoisuustutkijan näkökulmasta, että Therborn puhuu aktivistin kielellä. Therborn käyttää runsaasti yksinkertaisia lukuja, mutta lukijalle ei aina hahmotu, mikä merkitys näillä on kokonaisuuden kannalta. Varsinkin teoksen alkupuoli muistuttaa pikemminkin salaliittoteoriaa maalailevaa esseetä ankan

retoriikkansa ansioista, esimerkiksi laajojen korruptiosyytösten ja yhteiskunnan katastrofikuvien vuoksi.

Kadotettu kansankoti tarjoaa lähes hämmentävän lukukokemuksen. Näin arvostelijana voin vuorostaan provosoivasti sanoa, ettei teosta tule ottaa tieteellisenä edes löyhästi, vaan kyseessä on lähestulkoon poliittinen pamfletti – tai näkökulmasta riippuen apokalyptinen *Nordic noir* -tarina. Teosta on siis varsin vaikea arvioida vakavasti tieteellisessä mielessä. Kirjaa voi suositella lähinnä populaarina teoksena aihepiiriin ja etenkin vasemmistoideologian kannattajille, joskin tutkijoiden kannattaa suunnata katseensa muualle.

Esa Karonen